

Janko Radulović
Univerzitet Mediteran
Podgorica

DOPRINOS PRIVATNE INICIJATIVE U OBRAZOVANJU

CONTRIBUTION OF THE PRIVATE INITIATIVE TO THE EDUCATION

ABSTRACT: Future development of society based on knowledge as a key factor of development, will be determined by technological and innovative products, created as a result of new technological development. Such a development will require quality education and infrastructure, necessary for the efficient allocation of knowledge.

The high educational level of overall population, strong institutions and developed entrepreneurship are the prerequisites for Montenegro to achieve dynamic, competitive, efficient and innovative economy on the way to society of knowledge. Within this process the role of universities as educational and scientific institutions is very important. Universities, whether public or private, maintain the vitality of science in the era of global competition.

Although private education does not have a long tradition in this country, it appears that, to improve the quality of the education process, quality private providers are essential in order to transfer new knowledge and skills, strengthen competition, enable better cooperation between the academic community on many issues of importance to the successful conduct of the teaching process in principles of the Bologna Declaration, increase responsibility for scientific research, and application of research results in teaching, in order to strengthen permanent education and so on. Internationalization of education is a global trend that, before our universities, regardless of form of ownership, imposes the need for maintaining high quality of teaching and quality research. It requires that universities successfully and timely respond to the needs of development and challenges of modern society.

Key words: university, education, development, human capital, private education, quality, transition, science, research, society of knowledge.

APSTRAKT: Budući razvoj društva zasnovan na znanju kao ključnom faktoru razvoja, će određivati tehnološki i inovativni proizvodi, nastali kao rezultat novih tehnoloških sadržaja. Za takav razvoj moraće postojati kvalitetno obrazovanje i infrastruktura za efikasnu alokaciju znanja.

Visok obrazovni nivo cjelokupne populacije, jake institucije sistema i razvijen preduzetnički sloj su preuslovi da Crna Gora ostvari dinamičnu, konkurentnu, efikasnu i inovativnu ekonomiju i kreće se ka društvu znanja. U tom procesu je uloga univerziteta kao obrazovne i naučne institucije veoma značajna. Univerziteti, bilo da su državni ili privatni, održavaju vitalnost nauke u eri globalne konkurencije.

Iako privatno obrazovanje nema neku dugu tradiciju kod nas, pokazalo se da su, za poboljšanje kvaliteta obrazovnog procesa, bitni kvalitetni privatni provajderi radi transfera novih znanja i vještina, osnaživanja konkurencije, bolje saradnje akademske zajednice po mnogim pitanjima od značaja za uspješno odvijanje nastavnog procesa na principima Bolonjske deklaracije, povećane odgovornosti za naučno-istraživački rad i primjenu rezultata istraživanja u nastavi, radi jačanja permanentnog obrazovanja itd. Internacionalizacija obrazovanja je globalni trend što pred naše univerzitete, bez obzira na oblik svojine, imperativno postavljaju potrebu održavanja visokog kvaliteta i nastavnog procesa i kvaliteta istraživanja. To traži da univerziteti uspješno i blagovremeno odgovaraju na potrebe razvoja i izazove modernog društva.

Ključne riječi: univerzitet, obrazovanje, razvoj, ljudski kapital, privatno obrazovanje, kvalitet, tranzicija, nauka, istraživanje, društvo znanja.

1. Ljudski kapital je osnovni razvojni resurs. Njegov je kvalitet presudan za ekonomski i svaki drugi razvoj! Ekonomije razvijenih država su prepoznale doprinos znanja opštem razvoju pa ne iznenađuje da su te ekonomije efikasne i konkurentne u globalnim razmjerama!

Performanse tih privreda su utemeljene na znanju! Razvijene zemlje, usmjeravajući investicije u istraživanja, razvoj, informatičku i drugu modernu tehnologiju pokazuju da drže *obrazovanje i razvoj ljudskih resursa nacionalnim prioritetom* a primenjuju one *strategije razvoja obrazovanja i obuke* koje najviše doprinose privrednom, socijalnom i kulturnom razvoju i društva i individua u njemu.

Znanje i intelektualni potencijal stanovništva, razmjena naučnih i drugih informacija sa svijetom, kao i sposobnost stanovništva da postignuti nivo znanja implementira, podižu nivo konkurentnosti bilo koje privrede.

Iskustva razvijenih zemalja ukazuju nam da i Crna Gora, poučena sličnim iskustvima, na putu ubrzanja svog razvoja, mora svoj budući razvoj što više temeljiti na znanju, koristiti znanje i razvijati svijest o presudnom uticaju znanja na dalji razvoj! Mi i nemamo drugog puta sem da, krećući se ka društvu znanja, prihvatamo promjene, nastale kao posljedica brzog razvoja informacionih i komunikacionih tehnologija i uključimo se u bogato informatičko društvo!

Prognoziranje i skiciranje budućeg razvoja, oslonjeno na ranije razvojne procese, nije se ostvarivalo pa se, u budućem razvoju, prioritet mora dati znanju u smislu *opredmećenog tehnološkog procesa*. Znanje postaje značajnije od nekog drugog oblika kapitala. Budući se razvoj mora temeljiti i *na principima održivosti* kako na ekonomskom, socijalnom, ekološkom i kulturnom planu, kako se ne bi ugrožavao život budućim generacijama.

2. Moderni razvojni procesi uslovljavaju nužno transformisanje crnogorske ekonomije do sada bazirane na raspoloživosti fizičkih resursa, *ka ekonomiji koja će počivati na znanju, inovacijama i novim tehnologijama kada će budući razvoj i rast uslovljavati tehnološki i inovativni proizvodi sa novim tehnološkim sadržajima, novim vrstama energije, novim materijalima i dr., na sposobnosti i kreativnosti njenog stanovništva, novim komunikacijama!*

Kombinovanjem znanja iz raznih oblasti povećavaće se konkurentnost naše privrede. Da bi privreda postala dinamična, konkurentna i efikasna moraju postojati tri preduslova za to: *visok obrazovni nivo cjelokupne populacije, institucije* koje kompetentno podržavaju razvoj zasnovan na znanju i *preduzetnički sloj* sposoban da organizuje privređivanje u skladu sa dostignutim tehnološkim napretkom.

3. Tranzicioni procesi su, nužno, morali zahvatiti i obrazovanje, kao djelatnost od posebnog društvenog interesa! Naučna istraživanja, shvaćena kao dio proizvodnog ciklusa, kao povećanje nivoa obrazovanja, znanja i vještina populacije, kao inovativnost razmišljanja, razvijanje inovativne kulture itd. su bitne aktivnosti u funkciji intenziviranja opšteg razvoja zemlje, razvoja preduzetništva, u funkciji *gajenja „kulture razvoja“!*

To, je svojevrsan *izazov* za nosioce razvoja društva i privrede Crne Gore.

Veliki je izazov organizovati naučno-istraživačku djelatnost i proces obrazovanja u ovakvim uslovima kada ekonomska i finansijska kriza udaraju na mnoštvo subjekata iz realnog i finansijskog sektora a koji su, u funkcionalnom smislu, jedinstven organizam.

Rastući kvalitet školovanja i podizanje opšteg nivoa obrazovanja su potreba i nužnost u procesu globalizacije. Postoji jaka veza između obrazovanja, istraživanja i tržišne orijentacije privrede.

4. Univerziteti igraju značajnu ulogu u organizaciji procesa obrazovanja i obavljanju naučno-istraživačkog rada. Oni, kao obrazovne institucije moraju da daju svoj ogroman doprinos opštem razvoju, s tim da moraju održavati vitalnost nauke u eri ubrzanog naučno-tehnološkog napretka i globalne konkurencije. Univerziteti imaju nezamjenljivu ulogu u organizaciji moderne nauke i obrazovanja. Uprkos postojanu tenziji na liniji: *vlada – obrazovne ustanove*, svi su oni, svako na svoj način, učesnici u obrazovnom procesu. Univerziteti obavljaju veoma vaznu društvenu misiju!

Kako bilo da bilo, *bitno je održavati visok nivo i kvalitet obrazovanja* kako bi jedna privreda, respektujući visoke standarde obrazovanje i njegov kvalitet, mogla da održava svoju konkurentnost u globalnoj ekonomiji.

5. Pokazalo se da je nizak *nivo obrazovanja neke populacije jedan od glavnih razloga za postojanje nezaposlenosti i siromaštva!* Takođe, održavanje dispariteta i nejednakosti u nivou ekonomske razvijenosti i kvaliteta života je u direktnoj korelaciji sa postojanjem razlika u nivou obrazovanja. Regionalni razvojni dispariteti postaju uzrokom mnogih *tenzija* tako da podizanje nivoa obrazovanja doprinosi njihovom eliminisanju kroz dalju efikasnu razvojnu konvergenciju sa okruženjem. Regionalne razlike u ekonomskom razvoju i razvoju obrazovanja je bitno eliminisati imajući u vidu da *Evropa tezi da postane društvo znanja*. Otuda sve društvene slojeve treba uvezati u moderno organizovan školski sistem. *Investicije u obrazovanje su najprofitabilnije investicije ako se sagledavaju njihovi dugoročni efekti!*

6. Koliko god da *privatno obrazovanje* u Crnoj Gori nema neku dužu tradiciju, za njegovo postojanje trebalo je da sazru društvene, reformske okolnosti i uslovi da privatna inicijativa i u oblasti visokog školstva dobije ravnopravan tretman. Ono je nastalo iz potrebe objedinjavanja preduzetničkih inicijativa sa tokovima modernog obrazovanja tj. kao refleksija savremenih gledanja na uslovljenost privrednog i ukupnog razvoja kvalitetom obrazovanja!

Kvalitetno privatno obrazovanje treba da doprinese ravnopravnosti oblika svojine i u ovoj oblasti. To ide dosta teško jer su još uvijek prisutna jednostrana gledanja na razvoj private inicijative. Treba kod ljudi da se promijeni razmišljanje o kvalitetnom privatnom obrazovanju odnosno njegovom pozitivnom doprinosu tokovima obrazovanja i opštem razvoju! To nije ni malo lako a i ne ide tako brzo, iako su sve uočljivije pozitivne promjene u tom pravcu!

Dalji razvojni tokovi na ovom planu će pokazati da je *podjela univerziteta po sistemu vlasništva vještačka podjela*. Neutemeljene i paušalne ocjene o radu privatnih ili javnih univerziteta su nepotrebne, bez obzira sa koje strane dolazile. Univerziteti se upoređuju po kvalitetu nastavnog kadra, njihovim pedagoškim, nastavnim, inovativnim, preduzetničkim i drugim osobinama, prema raznovrsnosti i kvalitetu studijskih programa, prema raspoloživoj infrastrukturi (laboratorijama, bibliotekama i dr.), po razvijenoj saradnji sa drugim univerzitetima itd. Dakle, kvalitet rada na nekom univerzitetu mora biti jedino mjerilo.

Bitno je da se konstituisana jedinstvena zakonodavna regulativa *podjednako odnosi ali i primenjuje* na obrazovni proces u javnim ustanovama kao i ustanovama koje se finansiraju iz privatnih izvora. Tako će se održavati visoki nivo obrazovanja i respektovati visoki standardi u toj oblasti od posebnog javnog interesa!

Za buduće društvo znanja moraće se obezbijediti adekvatni kvalitet obrazovanja.

Tome će biti podređeni i politika i strateška opredeljenja u toj oblasti! O tom procesu će morati da odlučuju oni koji posjeduju solidne profesionalne kompetencije, koji imaju teorijsko i praktično razumijevanje tokova obrazovanja, poznaju nacionalne obrazovne politike, ciljeve te politike, poznaju vještine planiranja, promjene i proces evaluacije itd., kako bi organizacija obrazovnog procesa na svim nivoima bila interesno susretna tj. bila u interesu studenata, države, nacije, privrede.

Dakle, biće potrebno postojanje visokokompetentne i hrabre državne uprave, koja će pokazati visoku odgovornost za razvoj obrazovanja kao djelatnosti od presudnog interesa za razvoj modernog društva.

Osluškiivanje potreba privrede za određenim profilima kadrova i organizovanje *aktivnosti u susret tim potrebama bi preduprijedilo probleme koji postaju potencijalna opasnost da stihijno obrazovanje, u odsustvu adekvatne strategije razvoja, postaje uzrokom nezaposlenosti*. Koliki su društveni troškovi ako radno sposobno stanovništvo, sa visokim obrazovanjem ne može da nađe posao, teško je procijeniti!

7. Za kvalitet cjelokupnog obrazovnog procesa u Crnoj Gori su vrlo bitni privatni provajderi! Oni su svakako *poželjni i dobrodosli naročito u tranzicionim vremenima ako su ispunili potrebne zakonske uslove da budu akreditovani i licencirani od odgovarajućih državnih organa*. Oni doprinose ubrzanom razvoju i razbijanju monopola u obrazovanju! Takođe, valja istaći da se oni pojavljuju tamo gdje nije „tržištu potreba“ ponuđen adekvatan dijapazon obrazovnih profila sa novim vještinama kao što su stručnjaci za marketing, biznismeni, preduzetnici, brokeri, stručnjaci za bankarstvo i berzansko poslovanje, stručnjaci za računovodstvo i reviziju, informatičari, dizajneri itd.

Raniji sistem obrazovanja je pokazivao tromost i neprilagodljivost prema potrebama privrede! Moderna tranzicija uzrokuje promjene sistemskih i vlasničkih odnosa pa i u obrazovanju. Zato *treba ohrabrivati konkurenciju* jer je to

u interesu razvoja obrazovanja, brzog hoda ka budućnosti, radi ubrzanja opšteg razvoja i postizanja višeg kvaliteta života!

Pojačana konkurencija uslovljava da se studentima na privatnim univerzitetima obezbjeđuje dodatni prostor za rad i boravak, obezbjeđuje moderna oprema, intenzivnije radi u manjim grupama preko kojih je lakše i prenositi i usvajati znanje, nudi organizovana studentska praksa kao dio obrazovnog procesa, obezbjeđuje razmjena studenata i nastavnika sa blizim i širim okruženjem itd. Sve se više prihvata i implementira novo iz oblasti bankarstva, preduzetništva i biznisa itd., kako bi studijski programi na privatnim univerzitetima (a normalno je očekivati i na državnim) bili što *atraktivniji i vodili suštinskoj efikasnosti studiranja!* To je novi stil rada! Tako *privatno obrazovanje veoma pozitivno i podsticajno utiče na razvoj obrazovanja i u javnim ustanovama!*

Ocjenjujemo da je pojava prvog privatnog univerziteta Univerziteta Mediteran bio je bitan događaj za Crnu Goru na njenom putu ka evroatlantskim integracijama, imajući u vidu njegovu civilizacijsku i kulturološku misiju!

Pokazatelji o akademskoj, preduzetničkoj i međunarodnoj aktivnosti našeg Univerziteta, i ne samo našeg, i postignuti rezultati u kratkom roku su početak ostvarivanja dugoročnih strateških ciljeva i planova razvoja, naznačenih u Smjernicama za izradu strategije razvoja Univerziteta Mediteran, onih ciljeva koji direktno korespondiraju sa razvojnim potrebama Crne Gore!

Uz šest fakulteta na Univerzitetu Mediteran formiran je *Centar za istraživanja i konsalting*, u kome se organizovano obavlja naučno-istraživačka djelatnost kada su u pitanju međunarodni projekti i projekti za potrebe domaćih subjekata. *Cilj je, i potreba, da se rezultati istraživanja koriste u nastavnom procesu.*

Funkcionalna integracija tj. funkcionalno povezivanje naših univerzitetskih funkcija omogućila nam je da se što bolje iskoriste svi potencijali kojima raspolaže jedan moderno organizovan privatni univerzitet i kroz takvu aktivnost realizuje njegova jasna dugoročna vizija. Naš je cilj: *ne biti masovan već kvalitetan univerzitet!* Ideja vodilja takvog povezivanja je definisana misijom Univerziteta. Time se postiže viši stepen interne akademske povezanosti a sa kojom će uporedna *pravna integracija* biti refleksija budućih potreba razvoja Univerziteta!

8. Jačanjem privatnog obrazovanja širi se obrazovni prostor kod nas. Tako i neki drugi gradovi u Republici stiču šansu da budu prostor za širenje visokog obrazovanja. Unosi se mnogo novog, uvode novi studijski programi, novi obrazovni profili za kojima postoji vidno izražena potreba nove nastajuće privredne strukture Crne Gore! Javlja se nove univerzitetske sredine, čime se, *uz obavezu očuvanja kvaliteta*, podiže imidž svih tih gradova i realno doprinosi obogaćivanju kulturne i druge atmosfere u tim sredinama!

Preko privatne inicijative u oblasti obrazovanja, uz, naglašavam, veliku obavezu očuvanja visokog kvaliteta, snažno se *doprinosi transferu neophodnih modernih znanja i vještina*, vrsi transfer korisnih inicijativa itd.

Društvo znanja i ekonomija zasnovana na znanju podrazumijevaju, osim visokog nivoa znanja, i *skup vještina, sposobnosti i kompetencija* kojima se stvaraju inovacije, rješavaju problemi, saraduje sa drugima a radi i djeluje u pravcu opšte dobrobiti! To je novi, nezaustavljivi trend!

Održaće se i izboriti se za opstanak samo oni subjekti koji će se *o d l i - k o v a t i visokim kvalitetom rada i stvaranja, koji će modernim, fleksibilnim i inovativnim studijskim programima pokrivati potrebe moderne privrede i društva.*

9. *Gledano u širim okvirima pokazuje se da Evropsko visoko obrazovanje (European Higher Education Area) i Evropski istraživački prostor (European Research Area) nameću sve veću konkurenciju na tržištu obrazovanja na globalnoj sceni.* To je veliki izazov za sve naše subjekte obrazovanja, i privatne i javne! Evropske integracije doprinose da se tržište obrazovanja sve više internacionalizuje i uspostavljaju što viši standardi u tim oblastima, standardi koje treba ispunjavati i na koje treba odgovoriti!

U Evropskom prostoru obrazovanja, obrazovanje dobija karakteristike dobra od javnog interesa tako da i obrazovanje u privatnim institucijama mora biti dio tog javnog interesa. Zemlje EU su nastojale odvajati 3% DBP za potrebe obrazovanja i istraživanja što je bio strateški cilj do 2010. godine. Sve to ukazuje na potrebu *predočavanja* pozitivnih i negativnih strana približavanja EU – biznismenima, preduzetnicima, studentima (budućim preduzetnicima) i drugima, kako bi poznavali osnovne principe na kojima počiva EU, poznavali evropske standarde, ekonomsko-socijalni koncept EU itd.

10. Za očekivati je da u vladinom organu *Savjetu za visoko obrazovanje*, organu koji, između ostalog, odlučuje o akreditaciji i reakreditaciji državnih i privatnih univerziteta i fakulteta, budu adekvatno zastupljeni i privatni univerziteti preko svojih predstavnika i tako doprinesu ostvarivanju funkcija Savjeta. To još uvijek, zvanično, nije postignuto pa ispada da o tako bitnim pitanjima kao što su akreditacije i reakreditacije univerziteta i fakulteta, širenje mreže i dr., odluke donose predstavnici državnog univerziteta. Nadati se da je to stanje samo privremeno!

Smatramo da bi organizovanje *Rektorske konferencije* bilo značajno za razvoj visokog obrazovanja u Crnoj Gori. Ona treba da *promoviše usaglašene stavove naše akademske zajednice, sastavljene od predstavnika i privatnih i državnog univerziteta* na planu strategije razvoja obrazovanja, kriterija za izbor nastavnika i saradnika, kvaliteta i materijalne osnove obrazovanja, autonomije univerziteta, opterećenja nastavnika i saradnika, nadoknada za rad, angažovanja nastavnika i saradnika na drugim univerzitetima itd. Tako bi naša akademska zajednica, koristeći iskustva drugih, *osnažila svoju pregovaračku poziciju u partnerskom odnosu prema državi.*

11. *Obrazovanje, kao djelatnost od opšteg javnog interesa, djelatnost koja direktno uslovljava i opredjeljuje nacionalnu ekonomsku produktivnost mora biti*

prioritetno, strateško pitanje svake ekonomije, bez obzira da li se finansira iz javnih ili privatnih fondova! Moraju se imati u vidu potrebe razvoja i perspektive razvoja u procesu zahuktale globalizacije i sve veće konkurentnosti! Globalizacija i sve veća internacionalizacija tržišta obrazovanja uslovljavaju da se stalno povećavaju standardi obrazovanja, koriste modernija znanja i raznovrstnije vještine. Nacionalne granice ne mogu da budu smetnja za prihvatanje novih trendova u obrazovanju koje se sve više internacionalizuje. Uz visoke standarde obrazovanja, mora se i u nacionalnim okvirima sprovesti aktivna reforma obrazovanja na sličnim principima i standardima!

Univerziteti, bilo da su državni ili privatni, kao složene obrazovne institucije, moraju tom procesu davati svoj značajan doprinos.

12. *Proces tranzicije je ukazao na potrebu preispitivanja i usavršavanja Bolonjskog procesa bez obzira na oblik svojine u kojemu se primenjuje. Taj se proces mora stalno pratiti kako „bolonjizacija“ univerziteta ne bi snizavala kvalitet studija i kako bi ostvareni rezultati bili objektivan pokazatelj znanja i sposobnosti kandidata! Dosadasnja primjena Bolonjskog procesa i na privatnim i javnim ustanovama obrazovanja, nameće potrebu organizovane rasprave o nizu značajnih pitanja iz oblasti obrazovnog procesa, nameće potrebu njihovog jasnijeg definisanja i njihovo normativno regulisanje u našim uslovima kako bi cjelokupan Bolonjski proces bio što efikasnije implementiran i usklađen sa visokim, evropskim standardima u toj oblasti od posebnog javnog interesa.*

Reforma obrazovanja prema modernim standardima je naša potreba. Crna Gora na tom polju mora ići naprijed i ne može dozvoliti da bude van Bolonjskog procesa. To je proces koji se stalno usavršava. Ne možemo biti zadovoljni postignutim jer ima puno prostora za nova rješenja, dogradnju postojećih itd.

Ideja Bolonje je u suštini pozitivna ali moramo stvoriti uslove (materijalne i druge) da se cio proces odvija prema usvojenim standardima koji vode do potrebnog kvaliteta cjelokupnog obrazovnog procesa.

Neka od pitanja koja moraju biti pod stalnom paznjom su:

- *promjena i uvođenje novih studijskih programa*, njihovo inoviranje, racionalizovanje, otvorenost studijskih programa i njihova atraktivnost za domace i strane studenata, praćenje kvaliteta i vrednovanje studijskih programa;
- *konstruktivno i kreativno uključivanje akademske zajednice* u realizaciju Bolonjskog procesa kako bi ovaj *suštinski* profunkcionisao;
- *analiza odvijanja nastavnog procesa*, stalno praćenje uspješnosti rada studenata, angazovanje nastavnika, saradnika;
- *analiza obima i kvaliteta istraživanja i dr.;*
- *kadrovska pokrivenost, prostorni uslovi, knjižni fond, opremljenost informatičkom i drugom opremom* koja je u funkciji postizanja što viših standarda obrazovanja;
- *elektronsko učenje, učenje na daljinu* i valorizovanje takvih oblika rada;
- *komuniciranje univerziteta sa privredom, praktična obuka studenata, konsultacije na liniji privreda – univerzitet, intenziviranje istraživanja;*

- *permanentno obrazovanje* i prilagođavanje tog vida obrazovanja potrebama privrede, valorizovanje tog oblika obrazovanja itd.;
- *pokretljivost nastavnika i studenata*, kako interno u okviru univerziteta (između fakulteta) tako i na nacionalnom i međunarodnom planu; valorizovanje postignutih rezultata na drugim univerzitetima kod nas; obezbjeđivanje sredstava za takve boravke nastavnika i studenata u inostranstvu;
- *stvaranje uslova za što veću prisutnost stranih studenata* na našim univerzitetima;
- *poslijediplomske i doktorske studije*;
- *povezivanje sa drugim univerzitetima i institucijama i asocijacijama*, itd.

Sva ova pitanja su interaktivna i veoma zahtjevna, pitanja koja traže povremene debate u okviru Rektorske konferencije i razne druge oblike okupljanja akademske zajednice. Ta pitanja traže pojašnjenja kako bi bila adekvatno normativno pokrivenija a Bolonjski proces kvalitativno i suštinski bio primjenjivan u interesu privrede i društva Crne Gore.

Kvalitet i prestiž nekog univerziteta se, osim postignutog kvaliteta nastavnog procesa, mjeri obimom i kvalitetom istraživanja! Iz tog oblika rada moderni i stabilni univerziteti sakupljaju značajna sredstva za svoje funkcionisanje. Zato se, uz osiguravanje odgovarajućeg stepena autonomije univerziteta, mora razvijati *odgovornost za istraživački rad na univerzitetu ne manje nego kada je u pitanju nastavni proces!* Na taj se način univerziteti jače vežu za sredine u kojima djeluju, pogotovo ako uspješno i blagovremeno odgovaraju na potrebe razvoja i izazove modernog društva!

Umjesto zaključka

U modernim društvima je masovno prihvatanje civilizacijskih vrijednosti ključno kao i sticanje kvalifikacija potrebnih privredi i društvu znanja. Elitne civilizacijske vrijednosti i elitne kvalifikacije se moraju učiniti dostupnima što većem broju sposobnih, naročito, mladih ljudi! Njih savremena škola treba da uči kreativnosti, pozitivnoj fleksibilnosti, nezavisnosti i samostalnom mišljenju, sposobnosti odlučivanja, otpornosti na neizvjesnost, spremnosti na rizik, sposobnosti za rješavanje problema kako bi se lakše i uspješnije snalazili u životu i radu itd.

Univerziteti ne mogu odustati od težnje da budu elitni! Univerziteti moraju imati jasne dugoročne vizije razvoja i ulagati stalne napore na održavanju vitalnosti nauke u eri globalne konkurencije, *bez obzira da li su u pitanju javni ili privatni!*

Da bi opstali i sačuvali svoje trajne vrijednosti, definisane misijom univerziteta, oni su prisiljeni da svoju putanju razvoja prilagođavaju tim vizijama! Rekao bih da su privatni univerziteti, pridržavajući se postavljenih standarda u utvrđenim zakonskim okvirima, na dobrom putu da ostvare povjerenu društvenu misiju!

Univerzitet, u situaciji kada je internacionalizacija obrazovanja globalni trend, mora da nalazi odgovore na sve veće izazove i potrebe modernog društva

i privrede, da odgovore na nove izazove, ali i da osposobljava za kreiranje budućeg društva, društva znanja. To zahtijeva i od modernog društva da obrazovanje, kao javno dobro od posebnog interesa, bez obzira da li se stiče u javnim ili privatnim institucijama, *adekvatno finansijski pomaže*, bas u interesu razvoja modernog društva!

Slijed događaja nalaže da *budžetski i drugi načini podrške obrazovnom procesu* korespondiraju sa modernim tendencijama i potrebama razvoja!

Za očekivati je da se *obrazovanje i nauka u modernom društvu – društvu znanja* kojem i Crna Gora teži, ove oblasti *strateški prate*, osmišljava njihov razvoj i adekvatno finansijski podržavaju, uprkos kovanici da „*univerzitetima, odbjeglih prinčevima i kockarima uvijek nedostaje novca*“!

L i t e r a t u r a

Bok, D. (2005), *Univerzitet na tržištu*, Clio Info, Beograd.

„Vaspitanje i obrazovanje“, br.1, Podgorica 2007.

„Održivi razvoj“, No. 2/Vol 1, Rijeka, 2009.

Radulović, J. (2006), *Procesi globalizacije i 'welfare state'*, U.M., Podgorica.